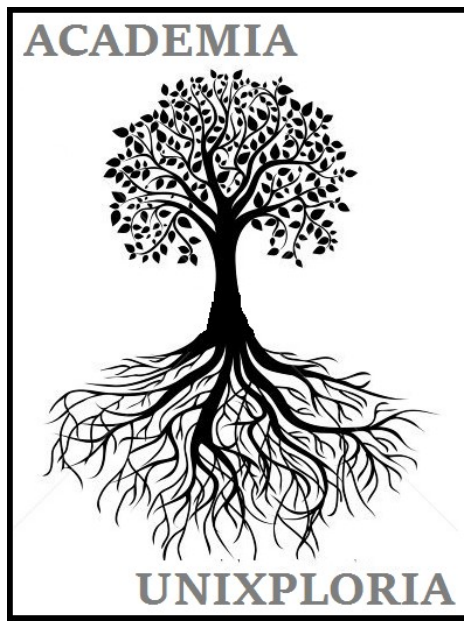

Jean Racines *Faidra*.

1.0 Inledning: Det fransk-klassicistiska dramat

Under 1500-talet nådde dramat som genre stor popularitet. Det som främst karaktäriserar dessa dramer var omfattningen av yttre handling på bekostnad av en fast komposition och djupare personskildringar. Genrer, komposition etcetera blev allt friare. Under början av 1600-talet skedde dock en "motreformation"; den s.k. klassicismen satte nu istället upp strikta regler för hur olika genrer skulle skrivas och spelas på teater. Även språket skulle nu bli mer precist. Genrer ordnades och bedömdes i en strikt hierarkisk ordning, varav tragedin var den högsta genren av dem alla.¹

Fransk-klassicismens dramer var mycket inriktade på att skildra människors andliga/själsliga liv. De ständigt skiftande bihandlingarna (ofta våldsamma) som tidigare varit en del av dramat försvann nu helt till fördel för *en* huvudhandling. Man kan ana de stora likheterna med det antika dramat, även om våld inte var främmande för det antika dramat. Den antika regeln om handlingens, tidens och rummets enhet gör sig också gällande mer påtagligt: ett dramas tidsrymd skulle vara max 24 timmar; man ville på detta sätt eftersträva verkligheten utanför teaterscenen. Vidare var klassicismen inriktad på att handlingen skulle framställa ett etiskt problem av något slag. Dramats karaktärer var även de ordnade hierarkiskt; hjältarna/hjältinnorna var alltid av hög börd. Sammantaget borde detta ha medfört att dramats estetiska frihet blev något begränsad...

2.0 Analys av Jean Racines *Faidra*

Racines *Faidra* är i mångt och mycket en kopia av Euripides drama *Hippolytos*; skillnaden mellan de båda ligger främst i Racines grepp att ge den olyckliga kärleken en helt dominerande plats. Tragedin *Faidra* är indelad i fem akter. I alla fem akter gäller att det inte är den yttre utan den inre (etiska) konflikten som står i handlingens centrum. Dramat är uppbyggt så att de talande paren s.a.s. avlöser varandra i ett raskt tempo. Genomgående är också att karaktärerna har långa, deklamerande repliker.² Det franska originalets versmått var alexandrinen. I den svenska översättningen består den dock enbart av jamber. De ständigt återkommande rimmen gör läsningen något enformig.

¹ Tanken om den systematiska ordning som gällde för dramat gjorde sig också gällande i andra sammanhang. Palatset i Versailles är ett bra exempel på detta med inrutade trädgårdar med ordningen som högsta ideal. Se vidare: Algulin/Olsson, 1999, s. 215 ff.

² En viss skillnad gentemot Euripides förlaga kan här skönjas. I Euripides verk var långa anföranden i samtal mellan två personer ovanliga, i Racines *Faidra* är det mer att betrakta som regel.

I första akten³ får läsaren ingen större inblick i det dilemma huvudpersonerna står inför (den tragiska kärlekspassionen). Det står dock klart att Hippolytes (Teseus och Antiopes son) är förälskad i Aricia (prinsessa) och att Faidra (Teseus gemål) egentligen älskar Hippolytes. Då Teseus dör tar sig Faidra friheten att bekänna sin kärlek till Hippolytes. Man kan lägga märke till något som var typiskt för klassicismen: samtliga huvudpersoner i dramat är av hög börd. De enda karaktärerna i tragedin som inte har hög börd är de vakter som endast finns där i roll av statister.

I andra akten blir dilemmat än tydligare: Hippolytes bekänner sin kärlek till Aricia och Faidra talar direkt till Hippolytes och bekänner nu öppet sin kärlek till honom:

” [...] Nåväl då! Faidra känn, och hennes vanvett hör!

Jag älskar dig! Tro ej, att jag min kärlek gillar

och att jag åser lugnt, hur den min själ förvillar [...] ⁴

Man kan ana att den lidelse Faidra känner närmast är av sjuklig karaktär. Hon säger ju själv att hennes tanke/själ blir förvillad av de känslor hon har. Det är tydligt att Faidra är en kvinna som inte kan följa sitt förnuft, utan är ”besatt” av den passion hon känner. Till saken hör också att ett rykte om att Teseus fortfarande lever kommit i dagen. Faidras kärlek till Hippolytos och ryktet om att maken lever är psykiskt betungande för henne.

Tragedins avgörande vändpunkt (peripetin) kommer i tredje akten då ryktet om att Teseus fortfarande lever blir besannat. När nu Faidras make lever försöker hon till varje pris undgå skammen och förnedringen av att ha varit en otrogen maka. Faidra ser ingen annan utväg än att ta sitt eget liv för att slippa förnedringen (på så sätt skulle i alla fall hennes barn klara sig). Faidras kärlek till Hippolytos omvänds i all förtvivlan till hat: ”Han grym och avskyvärd i mina ögon är!”⁵ Faidras förtrogne (Oenone) lyckas i samma stund tala Faidra ur självmordstankarna genom att i stället föreslå att hon kan anklaga Hippolytos (!). Genom att låta den oskyldige Hippolytos stå för otroheten hoppas Faidra att hon skall slippa se sanningen uppdragas. Oenone åtar sig dessutom att föra Faidras talan inför Hippolytos. I samma scen får Teseus

³ Den s.k. expositionen.

⁴ Racine, 1945, s. 39.

⁵ Ibid, s. 46.

lyssna på Faidra och Hippolytos. Samtalet bringar inte någon klarhet i hemlighetsmakeriet. Teseus anar dock att allt inte är som det ska:

”Vad hör jag! Överallt jag möts av gråt och jämmer.
Här råar en hemlig skräck, som allt på flykten skrämmar.
En ovälkommen gäst jag överallt tycks bli”⁶

Vid fjärde aktens början har Teseus just fått höra av Oenone de anklagelser om otrohet som riktats mot Hippolytos. Teseus blir naturligtvis rasande och uppsöker den anklagade, som gör allt för att övertyga Teseus om sin oskuld. Detta ger dock inget resultat utan istället bönfaller Teseus guden Neptunus att straffa den för otrohet anklagade Hippolytos. Faidra får genom sin make höra alla kärleksyttringar Hippolytes yppat om sin fru, Aricia. Detta gör att svartsjukan i Faidra växer till ett oerhört hat. Faidra inser nu att den rival hon har är omöjlig att besegra då kärleken mellan Hippolytes och Aricia är stark och äkta. Denna svartsjuka utmynnar i den inre monolog Faidra håller:

”Han går! O grymma ord, som i mitt hjärta väckte
till liv på nytt den eld jag aldrig riktigt släckte!
O ve mig, vilket slag! O vilket ödets hån!”⁷

Det är också värt att lägga märke till de invokationer/utrop som går som en röd tråd genom hela dramat. Dessa ger publiken/läsaren en större känsla av tragik och dramatisk handling.⁸ I femte akten följer så upplösningen av det tragiska dramat. Teseus får av Aricia en bekräftelse på att Hippolytos verkligen älskar henne. Teseus börjar inse att han begått ett stort misstag genom att bönfalla Neptunus om straff. Dessvärre verkar hans bön redan gått i uppfyllelse:

”Var ej för snar att slå, Neptun! En frist mig giv!
Må förr jag obönhörd förbliva i mitt liv!
Jag kanske mig för brått med falska vittnen nöjde;

⁶ Ibid, s. 48.

⁷ Racine, 1945, s. 56 f.

⁸ Likheten med de grekiska förlagorna är tydlig även här.

För brått min grymma hand i bön till dig jag höjde.

O ve mig, kanske du mig redan bönhört har!”⁹

Faidra lider samtidigt enorma samvetsqual p.g.a. sin falska anklagelse mot Hippolytos. Hon tar nu gift och skyndar till Theseus för att innan döden rentvå den anklagade Hippolytos:

”Så hör mig, Theseus, hör! Min sista stund är nära.

Den brottsliga var jag, som med en oren håg

er kyske, ädle son med skamlig lusta såg!”¹⁰

Innan dödsögonblicket får läsaren/betraktaren ytterligare en insikt. Den passion hon känt inför Hippolytos är en sjukdom som hon nu äntligen blir kvitt då hon nu dör: ”Nu släcks mitt ögas ljus, och döden återger åt himlens sol den glans som jag har sudlat ner.”¹¹ Faidra tvingas här underkasta sig den makt gudarna och ödet har över människan. Hon kan inget annat göra än att ta sitt straff. I likhet med Theseus förhastade bön till Neptunus tvingas de båda att abdikera inför krafter som är större än dem själva.

⁹ Racine, 1945, s. 66.

¹⁰ Ibid., s. 70.

¹¹ Ibidem.

REFERENSER

Algulin, Ingemar/Olsson, Bernt (red.); *Litteraturens historia i världen*, Norsetdts, 1999, Stockholm.

Breitholtz, Lennart; *Epoker och diktare 1 – Allmän och svensk litteraturhistoria*, Almqvist & Wiksell, 1976, Uppsala.

Malmström, Sten; *Takt, rytm och rim i svensk vers*, Esselte, 1973, Stockholm.

Racine, Jean / Hagberg, Karl August (Övers.); *Fedra*, Svenska bokförlaget, 1945, Stockholm.